

SÍDELNÍ GEOGRAFIE

6. hodina – 30.3. 2023

DAVID GORNÝ

Kontakt: gorny.david@mail.muni.cz / kancelář 03015 (budova
menzy)

ČETBA ČLÁNKU

www.nature.com/scientificreports
SCIENTIFIC REPORTS

OPEN Trade routes and plague transmission in pre-industrial Europe

Ricci P. H. Yue¹, Harry F. Lee^{1,2} & Connor Y. H. Wu³

Jak se vám článek četl?

Pracuje článek s nějakou teorií? Dokázal by ji někdo v textu najít?

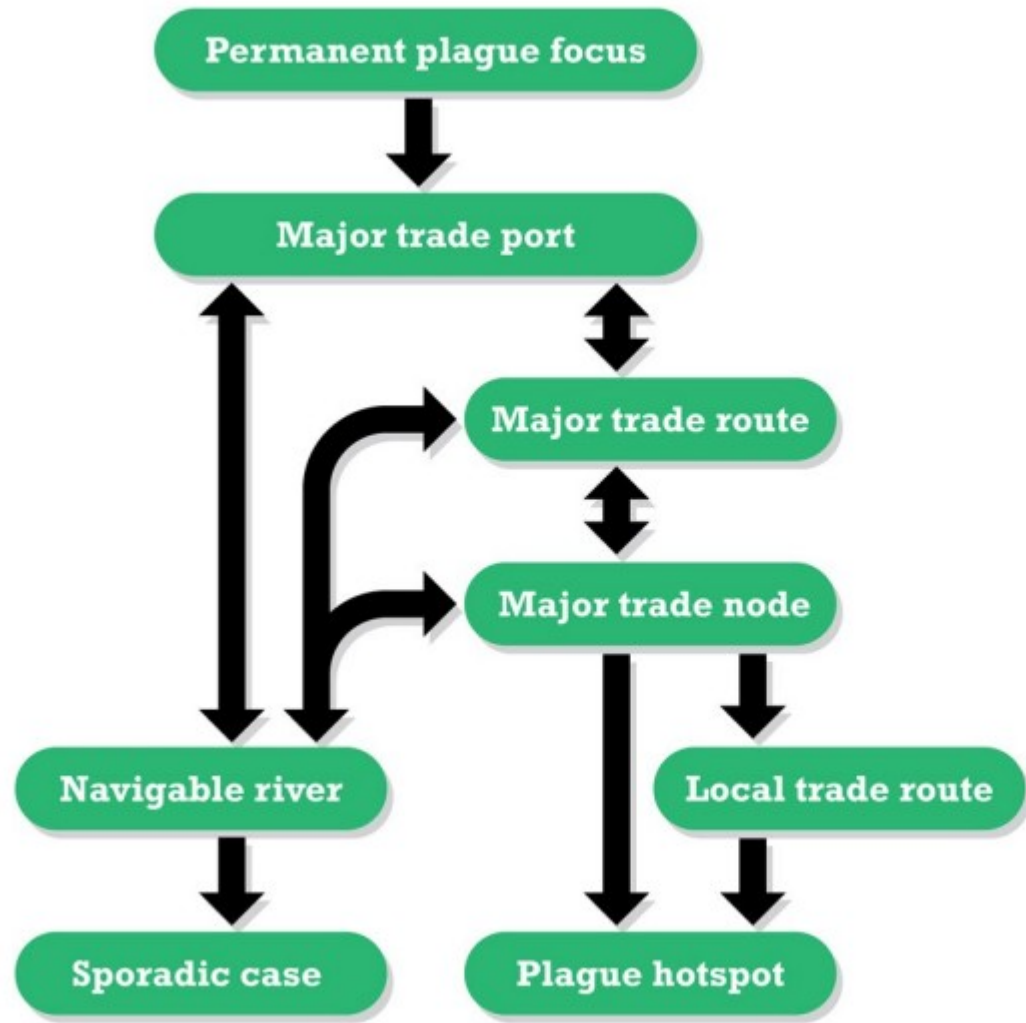
Jaký byl podle výsledků článku princip šíření moru v preindustriální Evropě?

K jakým 5 výsledkům autoři článku konkrétně došli?

Jaké metody autoři článku použili k dosažení těchto výsledků?

Do které disciplíny lze text zařadit? Kterou disciplínu text rozvíjí?

Vidíte nějakou souvislost s pandemií COVID-19?

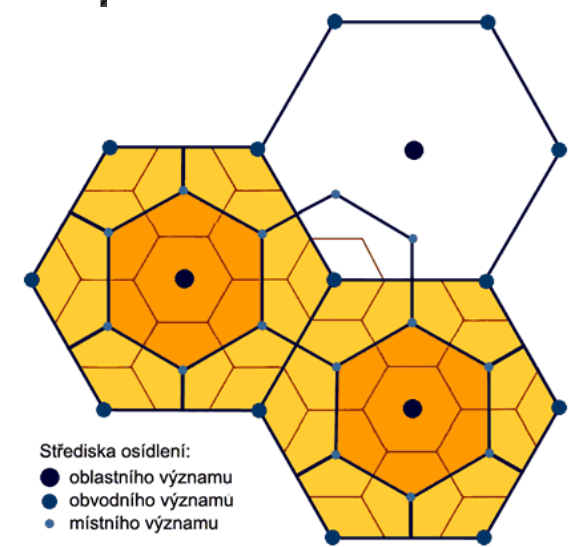
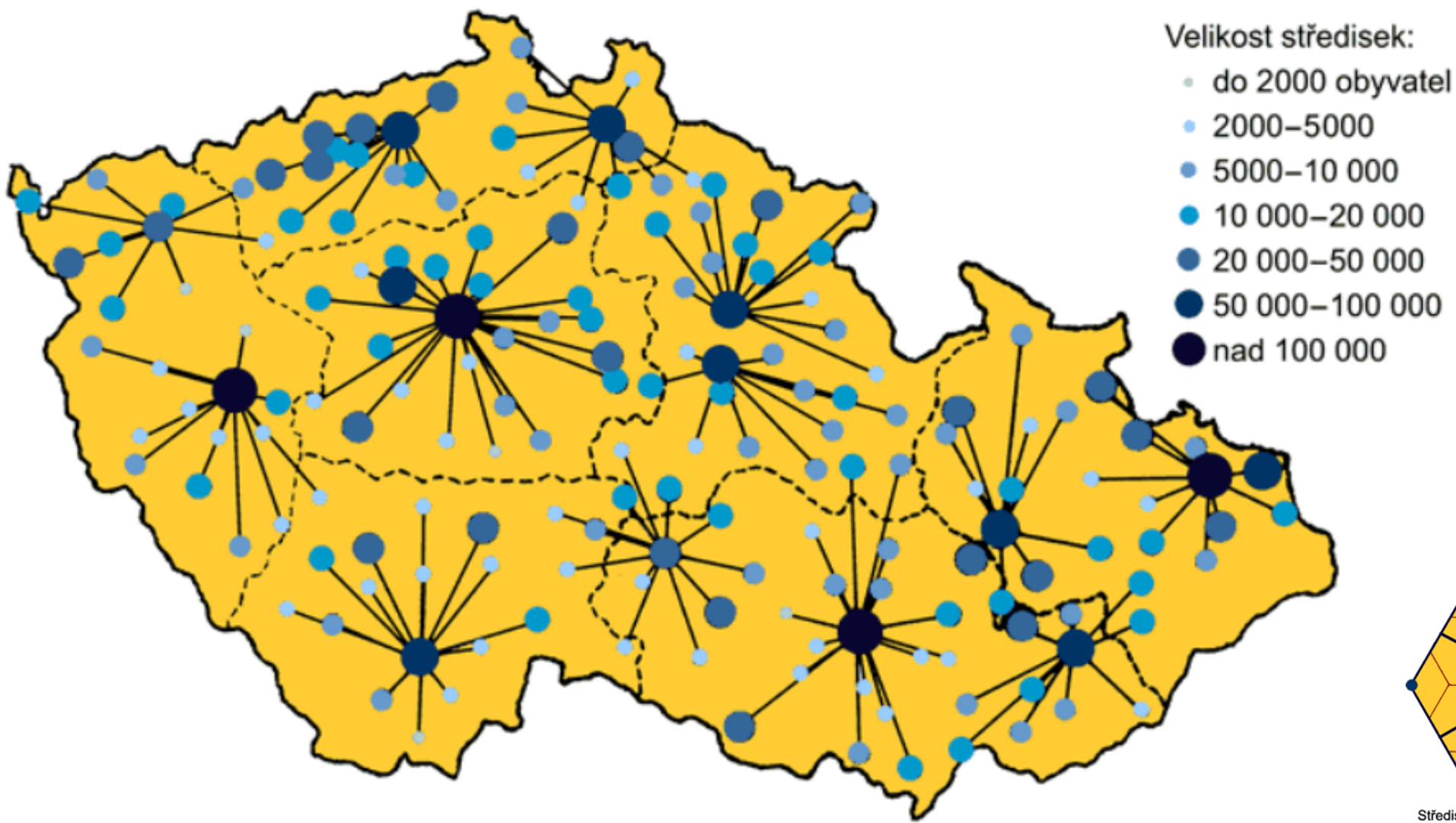
STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

- 60. léta 20. století, Československo společně s Maďarskem průkopníky.
- **Celostátní koncepce sídelní struktury.**
- Vycházející z teorie centrálních míst podle W. Christallera.

Cíle / motivace vytvoření této koncepce:

- snížení sociálních rozdílů v území
- posílení ekonomické stability skrz hierarchizaci osídlení
- rovnoměrné rozmístění základních složek občanské vybavenosti

Podle VÚVA, DVS, upraveno (1962, 2012)

STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

- Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) -> usnesení vlády č. 1 z roku 1967

SÍDLA SE STŘEDISKOVOU FUNKCÍ

- střediska místního významu (středisková sídliště I. stupně)
- střediska obvodního významu (středisková sídliště II. stupně)
- střediska oblastního významu (středisková sídliště III. stupně)

SÍDLA S NESTŘEDISKOVOU FUNKCÍ

- sídliště trvalého významu
- sídliště dočasného významu v současné době zdůvodněná
- ostatní sídliště

STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

STŘEDISKA MÍSTNÍHO VÝZNAMU:

- Nejnižší stupeň v hierarchii střediskových sídel, transformujících se z původně zemědělských jednotek do obcí poloměstského typu.
- Hodnota minimální populační velikosti je **2 000 obyvatel**, velikost zázemí se pohybuje mezi **3 000 a 6 000 obyvateli**.
- Poskytuje základní osobní a společenské služby.
- V sídle k dispozici především: mateřské a základní školství, zdravotní středisko, kultura (knihovna, kino) a hřiště či tělocvična.
- Do této kategorie středisek bylo v původním plánu z roku 1969 řazeno 845 obcí.

STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

STŘEDISKA OBVODNÍHO VÝZNAMU:

- Sídla městského typu s rozvinutou průmyslovou výrobou, poskytující plný standard občanské vybavenosti nejen obyvatelům daného střediska, ale také svému zázemí, zahrnujícímu rovněž střediska místního významu.
- Centra tvořící hospodářskou kostru státu, kam měla směřovat většina investic.
- Podle plánu VÚVA se mělo jednat o města s **30 000 až 80 000 obyvateli a zázemím minimálně s 50 000 obyvateli.**
- Počet těchto sídel v ČSR byl v původním plánu 170, ovšem v následujících letech došlo k jejich snížení – vlivem pochybností o značném rozptýlu investic v prostoru.
- Obce měly poskytovat střední školství, nemocnici s poliklinikou, divadlo, hotel, specializované prodejny potravin a sportovní zařízení vyšších typů.

STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

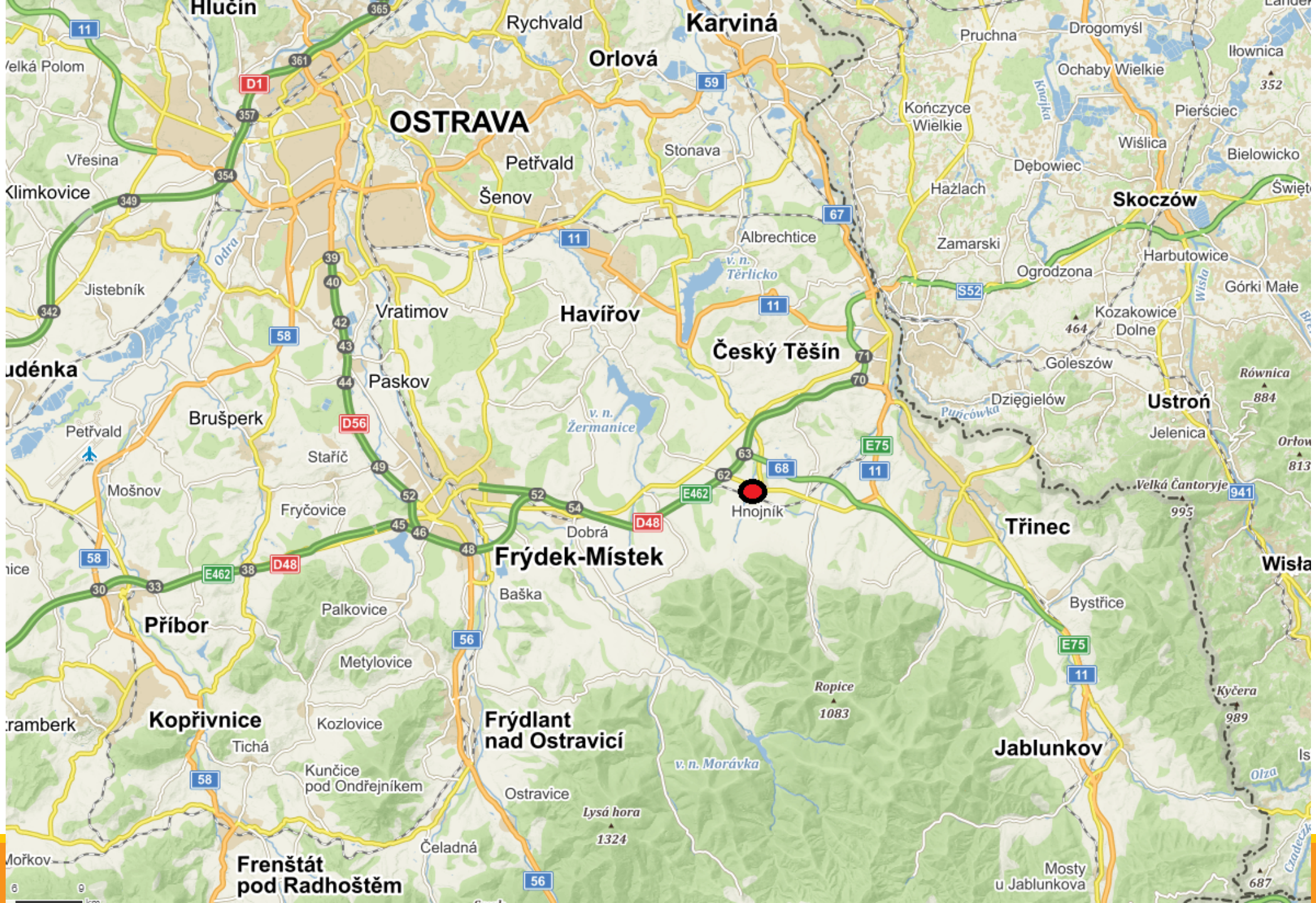
STŘEDISKA OBLASTNÍHO VÝZNAMU:

- Nejvyšší stupeň střediskové soustavy osídlení.
- Poskytují obyvatelstvu nejširší spektrum služeb a občanské vybavenosti a zajišťují administrativní funkce.
- Zároveň měla sídla plnit roli dopravních uzlů.
- Jednalo se především o krajská města s populačním intervalem **80 000 – 400 000 obyvatel.**

STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

- Koncept střediskové soustavy osídlení zcela zásadním způsobem **ovlivnil podobu a fungování** sídelní struktury v České republice.
- Docházelo k drobným **úpravám v závislosti na pětiletém hospodářském plánu**.
- Koncept narážel na **ekonomická omezení, rozdíly v růstu jednotlivých středisek, podcenění koncentračních tendencí průmyslových center (spontánní vývoj, přirozené procesy), změnu prostorových interakcí (postupný vývoj automobilismu)**.
- Úpadek nestřediskových obcí.
- Řešeno druhou generací koncepcí.

- Zdroje: *MUSIL (1977), KALECKÝ (2012), MIŠTERA, BAŠOVSKÝ, DEMEK (1985)*

**Znáte nějakou obec, která byla
střediskovou obcí?**

K přečtení: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6544450>

Středisková soustava osídlení – moderní utopie, nebo tradiční nástroj uspořádání prostoru?

29. 5. 2012

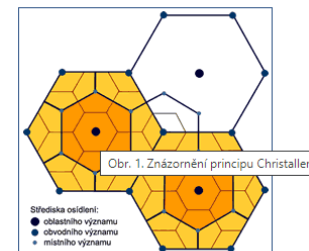
OF 2/2012

Regiony

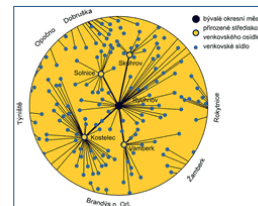
Středisková soustava osídlení u nás po několika desetiletí patřila k základním prvkům územního rozvoje. Kostru sídelní sítě tvořila hierarchická soustava tzv. střediskových sídel (místního, obvodního a oblastního významu). Střediskové obce byly cílem investic, tvořily ohniska rozvoje a poskytovaly občanskou vybavenost pro své spádové území. Středisková soustava osídlení, někdy mylně označována jako „komunistický vynález“, byla pro své některé vady zrušena po roce 1990. Článek přibližuje problematiku střediskové soustavy pohledem nepamětníka, který se snaží o věcně-kritické zhodnocení.

Teorie centrálních míst – základ střediskové soustavy osídlení

Za základ střediskové soustavy je považována teorie centrálních míst, která řeší problematiku prostorového uspořádání sídelní struktury – snaží se vysvětlit **počet, velikost a rozmístění sídel v sídelní struktuře** (obr. 1). Teorii vypracoval v roce 1933 německý geograf Walter Christaller na základě prací Thünera (1826) a Webera (1904), později je teorie rozvíjena dalšími (např. Lösch). Christaller poukazuje, že sídelní systém reaguje na různé velikostní okruhy klientů obslužných funkcí, tím vysvětluje princip střediskovosti a zdůvodňuje hierarchický systém osídlení.

Obr. 1. Znáznornění principu Christallerovy teorie na třístupňovém modelu

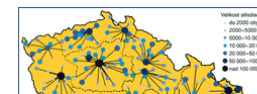

Obr. 2. Přirozená venkovská střediska osídlení na příkladu okresu Rychnov nad Kněžnou
Vymezeno roku 1962; zdroj: O. Máčel, VÚVA Brno 1962; upraveno.

Princip střediskovosti je zákonitý jev, který se na struktuře osídlení určitým způsobem projevuje (obr. 2 a 3) od nepaměti.

Největšího uplatnění se teorie dočkala po 2. světové válce, princip střediskovosti se v té době stává základem studií rozvoje osídlení v řadě evropských zemí (např. ve Francii, Holandsku, Rakousku, Švýcarsku). U nás byla teorie centrálních míst, ať vědomě či nevědomě, použita v podobě **tzv. střediskové soustavy osídlení**.

Dnes již teorie centrálních míst není považována za obecně platnou, nicméně úvahy o modelování systému osídlení na principu střediskovosti a hierarchizaci sídel

CVIČENÍ 6

Z přiloženého souboru měst v ČR (bez Prahy a statutárních měst) si vyberte **3 města**, která mají podle vás nějaký zajímavý vývoj počtu obyvatel/počtu domů od roku 1869 do roku 2011 (viz data v podkladovém souboru ve složce Cvičení 6).

Pokuste se dohledat informace týkající se zvolených měst, které by pomohly interpretovat daný demografický/stavební vývoj. Tento vývoj pro každé město stručně okomentujte.

- Relevantní zdroje.
- Citace v textu.

OBSAH: Tabulka vývoje počtu obyvatel, rozsah minimálně 2 A4 textu, tentokrát bez metodiky.

Příští týden: 4 lidi z každé skupiny (podle vaší domluvy nebo vylosuji) svá města představí na další hodině – není potřeba vytvářet PPT, v hodině se otevře PDF z odevzdávný.

DEADLINE: 6.4. 2023 5:59